

The background features a complex network of thin grey lines connecting various nodes. The nodes are represented by circles of different sizes and colors, including dark blue, light blue, and grey. Some nodes are highlighted with larger, semi-transparent circles in the background. The overall aesthetic is clean and modern, suggesting a digital or interconnected theme.

PROBLEMATIKA PŘELOŽITELNOSTI A NEPŘELOŽITELNOSTI

Teorie a kritika překladu
Mgr. Božana Niševa, Ph.D.

O PŘELOŽITELNOSTI TEXTU UMĚLECKÉHO

- **Přeložitelnost** patří k základní otázkám vědy o překladu. Je tématem tradičním, v odborné literatuře hojně diskutovaným, ale i přes řadu pokusů o rozřešení této klíčové problematiky, zůstává i nadále **předmětem polemik**.
- V translatologické literatuře je často **problém (ne)přeložitelnosti** vykládán v obecné rovině, tj. **bez diferencovanosti na určitý typ textu** (umělecký, odborný, publicistický apod.). Nerespektuje se tedy vždy **nutnost specifického přístupu k jednotlivým typům textu**.
- Z hlediska **přeložitelnosti uměleckého textu** je třeba mít na zřeteli, že umělecký text má výrazné specifické charakteristiky: **umělecké hodnoty jazykového projevu v beletrii jsou těsněji spjaty s vlastnostmi konkrétního jazykového materiálu** než např. u textu odborného.
- V otázce (ne)přeložitelnosti se setkáváme se širokým spektrem názorů – jeho hranice jsou vymezeny dvěma krajními póly: na straně jedné **tezí o absolutní nepřeložitelnosti** a na straně druhé **teorii absolutní přeložitelnosti**.

PŘEHLED NÁZORŮ NA PROBLEMATIKU

- Část badatelů **možnost (zdařilého) překladu** v různé míře **popírají**. Svá tvrzení opírají o několik základních premis:
 - Jednou z často uváděných překážek přeložitelnosti je **vyhrocování typologických rozdílů mezi jazyky**, popř. přeceňování role jednotlivých jazykových prostředků.
 - Např. P. Eisner sledoval vztah formy a obsahu v té nejkrajnější podobě, tj. všiml si zvukové a obsahové stránky slov i tam, kde nejde o funkční čili záměrné využití formy v obsahu uměleckého textu. Vycházel ze zkratkovitých abstrakcí, metaforizace každého pojmenování a upozorňoval na jejich asociativní, etymologické, případně onomatopoické hodnoty. Tak dospěl k závěru, že totiž ani něm. *der Frühling*, ani angl. *spring* nelze ve všech aspektech přeložit českým slovem *jaro* apod.
 - Ruský lingvista A. A. Potebnja vyvozoval nemožnost překladu z *neexistence shodných asociací a významů izolovaných slov ve výchozím a cílovém jazyce* (mechanicky přiřazoval k sobě jednotlivá slova originálu a překladu.) Podle něho „Jestliže se slovo jednoho jazyka nekryje se slovy druhého, mohou se tím méně překrývat kombinace slov obrazy, dojmy...“

PŘEHLED NÁZORŮ NA PROBLEMATIKU

- Tradičním argumentem přívrženců teze o nepřeložitelnosti bylo rovněž **mystické chápání jazyka jako určitého iracionálního odkazu, resp. nositele a výrazu ducha národa**, který je příslušníkům jiného národa nesdělitelný.
- Jedním z prvních propagátorů tohoto směru byl **W. von Humboldt** (1836), který *ztotožňoval strukturu určitého jazyka se strukturou myšlení určitého národa* a dospěl k přesvědčení o nesouměřitelnosti světů a způsobů jeho nazírání u jednotlivých národních společenství.
- S obdobnou tezí vystupoval také **G. W. Leibnitz**. Podle jeho soudu *jazyk myšlenku nejen zprostředkovává, ale také podmiňuje*. Jinými slovy řečeno: člověk vnímá takovým způsobem, jakým mu to daný jazyk umožňuje. (Srov. blíže J. Vilikovský 2002, s. 11n.)
- Po více než stu letech v podobném smyslu vyjadřuje také **B. L. Whorf** který se pokouší dokázat, že *„...zvláštnosti jazykové stavby mají důsledky pro chápání skutečnosti a pro tvorbu kulturních hodnot.“* (citováno podle: k. Horálek 1967, s. 53), a také **E. Sapir**, který tvrdí: *„Neexistují dva jazyky, které by si byly natolik podobné, abychom je mohli považovat za obraz téže společenské skutečnosti. Světy, v nichž žijí rozličná společenství, jsou samostatnými světy, není to jediný svět opatřený jmenovkami“* (Citováno podle: J. Vilikovský 2002, s. 14).

PŘEHLED NÁZORŮ NA PROBLEMATIKU

- K názorům Humboldtovým i jeho následovníků poznamenává L. Söll, že podle jejich koncepce jazyk v podstatě implikuje jemu vlastní vidění (pojmání) světa. **Překládat tudíž znamená víc než pouhou metamorfózu na rovině jazyka, víc než transpozici sdělení do jiného kódu.** Překlad tedy v jejich chápání značí jistou duchovní metamorfózu, změna kódu (jazykového) je nevyhnutelně spjata s modifikací přenášené informace. (Srov. L. Söll 1971, s. 25., zde citováno podle Hrdlička 2003);
- **VI. Skalička** tuto situaci, kdy by se mohlo zdát, že uvedená tvrzení mají pravdivé jádro, hodnotí slovy: *„Vše to jsou subjektivní pocity; které není možno ani dokazovat, ani vyvracet. Přece tu však něco je, co musíme brát vážně: je to hodnocení, které vychází z přímého styku s příslušným jazykem. Jazykový projev, každý jazykový projev je nějak stylizován. A je to právě tato stylizace, která je základem posuzování, o kterém mluvíme. [...]“* (VI. Skalička 1978, s. 209, zde citováno podle Hrdlička 2003).

PŘEHLED NÁZORŮ NA PROBLEMATIKU

- Vedle zmíněného proudu, zaměřeného na obsah jazyka, již zmíněný německý jazykovědec L. Söll vyčleňuje **protichůdný směr, orientující se na jazykovou formu**: spatřuje v jazyce především nástroj, prostředek lidského ducha sloužící hlavně ke komunikování. L. Söll (1971, s. 26) konstatuje, že **přenášená informace má určitou formu**, tato forma však nezasahuje myšlenku, mysl jako takovou, je do jisté míry strukturována povrchově, nikoliv hloubkově. Tato koncepce je ostatně podle L. Sölla v současné lingvistice převládající, např. v generativní a transformační gramatice, která předpokládá existenci hloubkových formálních univerzálií a odtud vyvozuje, že **všechny jazyky jsou vlastně konstituovány na základě společného modelu, společné báze**.
- J. Vilikovský (2002, s. 15n.) uvádí, že **veškeré poznání reality se osvojuje, fixuje a předává prostřednictvím jazyka**. Jazyk je přítomen v procesu myšlení, vyvíjí se s myšlením ve vzájemném vztahu, i když podle vlastních zákonitostí. **Kategorie myšlení se ovšem v kategoriích jazykových neodrážejí přímo**, nýbrž zprostředkovaně, nelze je tudíž ztotožňovat. Autor dále uvádí, že „V trojúhelníku **realita – vědomí – jazyk** připadá tedy **dominantní úloha objektivní realitě**. [...] Jazyk je tedy zprostředkovatelem, nikoli tvůrcem a už vůbec ne „mezisvět““.

SHRNUTÍ

- Umělecký překlad je možný mj. z toho důvodu, že **objektivní realita existuje nezávisle na našem subjektu** (vědomí) a že postupy vnímání a myšlení odrážející tuto objektivní realitu jsou celému lidstvu společné, a tudíž i sdělitelné.
- Významným přínosem pro vědu o překladu (a nejen pro ni) byla **teze o typologické rovnocennosti jazyků** (připomínáme v této souvislosti obecně známý Skaličkův výrok, že jazyky jsou řešením téhož problému různými prostředky).
- K. Horálek (1966, s. 13n.) upozorňuje na skutečnost že je třeba brát v úvahu možný **rozdílný stupeň rozvoje toho kterého jazyka**.
- Jak empirická zkušenost, tak teoretické studie dokládají, že **stupeň přeložitelnosti uměleckého textu** z hlediska jazykového závisí ve velké míře mj. na důležitosti role formálních jazykových prvků ve výchozím textu a na rozdílnosti výchozího a cílového jazyka. **Cím je formální závislost větší a rozdílnost jazyků zřetelnější, tím obtížnější je překladatelská role.**
- Lze ale konstatovat, že **funkční a komunikační přístup k prostředkům výchozího a cílového jazyka vytváří reálné předpoklady pro překlenutí systémových rozdílů mezi jazyky**, a tudíž i pro přetlumočení předlohy.

NĚKTERÉ TYPY FUNKČNÍCH SOUVISLOSTÍ FORMY A OBSAHU TEXTOVÝCH PRVKŮ

- **Slovní hříčky (kalambúry)** patří k oblíbeným stylistickým prostředkům k vyjádření komična, satiry a sarkazmu. Autor využívá zvukovou nebo grafickou podobnost a dvojsmyslnost, mnohovýznamnost slova, staví do opozice přímý a přenesený význam, rozděluje ustálená slovní spojení a nově je kombinuje, kříží, míchá, vytrhává ze známých souvislostí a vkládá do celkem neobvyklých kontextů, vytváří neologismy.
- **Z translatologického hlediska je to snad nejtvrdší překladatelský oříšek.** Ve východiskovém jazyce slovní hříčky tedy mohou být založeny na homonymii, polylexii či synonymii takového druhu, že k nim nelze v cílovém jazyce nalézt protějšky s odpovídající strukturací.
- Např. angl. titul básně *Exits* (*exit* jako východ i jako lékařský termín *exitus*) nelze s ohledem na kontext přeložit bez obsahové ztráty pouhým jedním slovem, nýbrž např. jako *Exity a východy*, příp. *Odchody a východy*.

NĚKTERÉ TYPY FUNKČNÍCH SOUVISLOSTÍ FORMY A OBSAHU TEXTOVÝCH PRVKŮ

▪ Jaké jazykové stylizační prostředky slouží k vytvoření kalambúrů?

1. Pokud je **fonetická i grafická stránka slova stejná**, jde o **homonymii**. **Homonymie** patří mezi **nejproduktivnější způsoby tvorby slovních hříček**. Např. *Nur Flaschen müssen voll sein* (*Jen láhve musejí být plné*). Tento kalambúr stojí na opozici spisovný vs. slangový výraz. V rovině spisovného jazyka jde o celkem běžnou a gramaticky správnou větu. Slovní hříčka vzniká až ve slangové rovině. Slovo *Flasche* (*láhev*) je pejorativní označení pro neschopného člověka, slabocha. Přídavné jméno *voll* (*plný*) má ve slangu význam *opilý*. Ve slangové verzi by tedy tato věta zněla: *Jenom slaboši musí být pořád nalití*.

2. Pokud je **fonetická stránka slova stejná, ale grafická se liší**, jde o **homofonii**. Např. *Der Lehrer lehrt Russisch, der Postangestellte leert den Briefkasten* (*Učitel učí ruštinu, poštovní zaměstnanec vyprazdňuje poštovní schránky*). Do češtiny je tento kalambúr nepřeložitelný, protože sloveso *lehren* (*učit, vyučovat*) a sloveso *leeren* (*vyprazdňovat*) má různé lexémy, zatímco v němčině mají obě slovesa stejnou fonetickou podobu.

NĚKTERÉ TYPY FUNKČNÍCH SOUVISLOSTÍ FORMY A OBSAHU TEXTOVÝCH PRVKŮ

3. Pokud se **fonetická stránka slova liší, ale grafická je stejná**, jde o **homografii**. Slovních hříček založených na homografii je poměrně málo. Např. v ruštině: *Устали? Разве бывает усталъ у стали!* Sloveso *устать* (unavit se) a podstatné jméno *усталь* (hovorově: únava) se rozložila na dvě části *у стали* (u stáje), čímž celý výraz získává úplně jiný význam. Ve volném překladu: *Unavili jste se? Cožpak únava bývá u stáje?*

4. Pokud se **fonetická i grafická stránka slova liší, ale jsou si podobné**, vytvářejí se kalambúry na základě **paronymie**. S tímto typem slovních hříček se relativně často setkáváme v běžném životě, protože **fungují na tzv. principu pokažené světelné reklamy**, kde jedno písmeno jednoduše zhasne. Paronymie téměř nikdy není doslovně přeložitelná. Např. v němčině *WEIN(H)AUS; BIER(H)ALLE*. Pokud v těchto názvech svítí všechna písmena, šlo by o poměrně běžné označení restauračních zařízení. Kalambúr je založený právě na neosvětleném písmenu, které úplně změní smysl těchto výrazů. Lexémy *aus* a *alle* mají totiž i význam, že zboží je vyprodané. Oba názvy tak signalizují, že víno i pivo už došlo. Analogickým případem by byl český název prodejny *MASO - Z(E)LENINA*.

NĚKTERÉ TYPY FUNKČNÍCH SOUVISLOSTÍ FORMY A OBSAHU TEXTOVÝCH PRVKŮ

- **Jaké překladatelské postupy se dají při překladu kalambúrů použít?**

➤ Pro slovní hříčku ve výchozím jazyce **existuje ekvivalent se stejným smyslem.**

Např. ve vtipu postaveném na homonymii slovesa *перекусить* (*překousnout/přeštípnout/něco malého sníst*). Podobná dvojice lexémů existuje i v češtině, proto se dá tento kalambúr přeložit doslovně:

Клиент – официанту:

- *У вас найдётся что-нибудь перекусить?*
- *Кусок медного провода вас устроит?*

V překladu by zněl:

Ptá se host číšníka:

Nenašlo by se něco k zakousnutí?

A číšník odpovídá: Stačil by vám kousek měděného drátu?

Nalezení adekvátního doslovného ekvivalentu je ovšem při překladu kalambúrů velmi vzácné.

NĚKTERÉ TYPY FUNKČNÍCH SOUVISLOSTÍ FORMY A OBSAHU TEXTOVÝCH PRVKŮ

- Slovní hříčka z výchozího jazyka je **přeložená podobnou slovní hříčkou** v cílovém jazyce. **Slova vůbec nemusí být identická, jde výhradně pouze o smysl.** Kalambúr v cílovém jazyce je vlastně **analogií** ke kalambúrů ve výchozím jazyce.

Např. v rozhovoru ze čtenářské ankety na otázku reportérky *Wie fanden Sie den Artikel über Mumps? (Jak se vám líbil článek o příušnicích?)* respondent odpovídá: *Zufällig beim Auskippen des Papierkorbs. (Náhodou, když jsem vysypával koš na papír.)* V doslovném překladu jsou tyto dvě repliky nesmyslné. Kalambúr je totiž postaven na homonymii německého slova *finden*, které znamená *líbit se*, ale i *nalézt*. Překladatel by mohl použít analogické výrazové prostředky cílového jazyka, které by zachovaly smysl kalambúrů, např.:
Reportérka: *Jak se vám zdá článek o příušnicích?* Respondent: *Mně se nezdá, já jsem ho opravdu viděl.*

- Jiný příklad z ruštiny: *Я в такой же мере был когда-либо в Индии, как индейка, которую мне вчера подавали к обеду* (doslovný překlad: *Já jsem byl právě tak v Indii, jako ta krůta, kterou mi podávali včera na oběd.*) Kalambúr je založený na podobnosti slov *Индия* a *индейка*. Český překladatel by mohl najít analogickou slovní hříčku založenou např. na podobnosti slov *Kuřim* a *kuře*.

NĚKTERÉ TYPY FUNKČNÍCH SOUVISLOSTÍ FORMY A OBSAHU TEXTOVÝCH PRVKŮ

- Slovní hříčka se v cílovém jazyce vyjádří **nekalambúrovými výrazovými prostředky**, anebo se **přeloží jen část kalamburu**, např. slovní hříčka J. W. Goetheho *Ich habe keine zusammenhängenden Gedanken, sie hängen aber zusammen an Ihnen* (Nemám žádné souvislé myšlenky, ale všechny moje myšlenky souvisí s vámi). V české verzi se sice ztratila druhá část kalambúru (odlučitelná předpona slovesa *hängen*), ale kalambúr i přesto vyvolává podobný komický efekt.
- Slovní hříčka se **přenesse do cílového jazyka, aniž by se přeložila**, případně překladatel **stručně naznačí**, o co v ní jde. Tento způsob se dá použít např. při slovních hříčkách z latiny. Např. kalambúr *Studiosus sine studio sus est* (Vědec/student, který studuje bez vášně/útrap, je svině) vznikl rozložením slova *studiosus* na *studio sus*.

NĚKTERÉ TYPY FUNKČNÍCH SOUVISLOSTÍ FORMY A OBSAHU TEXTOVÝCH PRVKŮ

- Kalambúr z výchozího jazyka se v cílovém jazyce nahradí jinými obraznými výrazovými prostředky (např. metaforou, aliterací, oxymóronem apod.).
- Slovní hříčka je nepřeložitelná a jednoduše se v textu vynechá. Překladatel musí ovšem tuto ztrátu kompenzovat na jiném místě cílového textu, kde autor nepoužil obrazné prostředky, aby se zachovala celková expresivita textu.
- Ediční techniky (překladatel vysvětlí kalambúr v poznámkách pod čarou).

NĚKTERÉ TYPY FUNKČNÍCH SOUVISLOSTÍ FORMY A OBSAHU TEXTOVÝCH PRVKŮ

- **K obtížně přeložitelným prvkům patří také funkční využití gramatického rodu** substantiv, především při personifikaci předmětů (např. srb., bulh., maked. *топола* ,topol‘ využitě jakožto femininum při zosobnění ženy v milostné básni). Podobné problémy (tj. v souvislosti s personifikací) vznikají přirozeně i v překladech z jazyků geneticky vzdálených, srov. např. něm. *der Tod* (mask.) ≈ *smrt* (fem.), *die Sonne* (fem.) ≈ *slunce* (neutr.), *die Fichte* (fem.) = *smrk* (mask.), *die Trauer* (fem.) = *smutek* (mask.) apod.
- **Kategorie eufonických prostředků navazujících na obsah**, jež je nejčastěji využívána v poezii, zahrnuje mnoho typů. Patří sem mj. **etymologické slovní hříčky**, např. něm. *Brecher* ≈ *Verbrecher* ,drtič = zločinec‘, **aliterační využití shodného znění slov**, např. rus.

*Там воля всех вольнее воля
Не приневолит вольного.
И более всех больше боль
Вернёт с пути окольного. (А. А. Блок)*

NĚKTERÉ TYPY FUNKČNÍCH SOUVISLOSTÍ FORMY A OBSAHU TEXTOVÝCH PRVKŮ

- Zvláštní kategorií z hlediska přeložitelnosti je **využívání narážek na rovině slova, syntagmatu i věty**. Na rovině syntagmatu a věty tu samozřejmě nejde ani tak o překlad idiomatických spojení, jež mají v češtině nezřídka pragmatický ekvivalent (srov. angl. *trim one's sails to the wind*, něm. *den Mantel nach dem Wind drehen*, rus. *держатъ нос по ветру* ≈ č. *kam vítr, tam plášť*), nýbrž o **případy, kdy je idiomatických spojení využito v nových obrazných formacích**:
 - Patří sem nejruznější **modifikace ustálených spojení a slov**, například **logické analogie** nebo **logické opaky existujících výrazů**, srov. a. *businessgirl* jako protějšek k *businessman*, využití ustálených spojení ve významu přeneseném i doslovném, jako např. angl. verše *The yawning sack holds economic murder / And wives and children fill it with their clamour* ≈ *Zející pytel [vyhazov] obsahuje existenční vraždu / a manželky a děti jej naplňují nářkem* jsou založeny na dvojznačnosti slova *sack* (na významu spisovném a hovorovém), proto musí český překlad hledat podobný dvojznačný ekvivalent, který by zachoval slovní hříčku: *Vzdouvající se padák je existenční vražda / a manželky a děti ho zatěžují nářkem*.

NĚKTERÉ TYPY FUNKČNÍCH SOUVISLOSTÍ FORMY A OBSAHU TEXTOVÝCH PRVKŮ

- **Jazyková komika:** ve své podstatě je také **hra s jazykovými prostředky:** s hláskami, se slovy, s gramatickými pravidly. Přitom hlásky, slova či jiné jazykové prostředky nejsou komické samy o sobě, ale **komický může být způsob jejich využití:**
 - zvláštní použití **mnohoznačných slov** tak, aby se **aktualizovaly alespoň dva jejich významy,**
 - zvláštní spojování slov tak, aby vznikla **aliterace** (hromadění slov se stejným počátečním písmenem) nebo rým tam, kde je čtenář nejméně očekává. Tak např. na slovech *pohled* nebo *pohledávka* není nic komického, ale vyskytnou-li se neočekávaně blízko sebe nebo v kontextu dalších, vnějškově podobných, významově však odlišných slov, která se navíc svým obsahem do celého sdělení příliš nehodí, může to textu dodat žertovný ráz.
- Srov. např.: *Lord Ronald upřel na pasažérku v loveckém kočárku pohled tak pohledný až pohlednicovitý, že byl prostě k pohledání; naléhavější než ten dobytelský pohled mohla být už jenom nedobytná pohledávka.* V originále tato věta zní: *Lord Ronald directed towards the occupant of the dogcart a gaze so gaze-like that nothing but a gazelle or a gas-pipe could have emulated its intensity.* Překladatel, aby zachoval komickou funkci textu, musel volit v české verzi slova s jiným lexikálním významem (*gaze* ‚pohled‘; *gaze-like* ‚pohledu podobný‘; *gazelle* ‚gazela‘; *gas-pipe* ‚trubka rozvodu plynu‘). Pro zachování vtipnosti textu bylo důležitější **volit výrazy formálně podobné a významově různorodé, než zachovat přesný lexikální význam jednotlivých prvků v textu.**

NĚKTERÉ TYPY FUNKČNÍCH SOUVISLOSTÍ FORMY A OBSAHU TEXTOVÝCH PRVKŮ

- Při **překládání prvků jazykové komiky** se většinou **dostává do konfliktu požadavek zachování sémantického obsahu** textu a všech jeho jednotek (tedy požadavek, aby překlad věrně a pravdivě sděloval to, co sděluje originál) s **požadavkem zachování stylistického charakteru textu** (t.j. aby byly zvolené jazykové prostředky a všechny „stavební kostky“ textu od hlásky až po větu stejně uspořádány jako v originále a aby překlad vyvolával smích tak, jak to činí originál). Tyto požadavky lze jen těžko sloučit a do důsledku splnit.
- Jádrem problému je v tom, že **překladaťel jen zřídka najde ve své mateřštině homonymní (stejně znějící) výrazy pro tytéž lexikální významy** jako v originále; jen zcela výjimečně lze například zachovat v překladu fiktivní parodické reklamy aliteraci (a to dokonce i s týmž písmenem jako v originále) a současně téměř přesně tlumočit obsah tak, jak to činí překlad hesla *Little's Liniment Limbers up the Legs*, srov.: *Littleovo linimentum lahodí labilním lýtkům*.

NĚKTERÉ TYPY FUNKČNÍCH SOUVISLOSTÍ FORMY A OBSAHU TEXTOVÝCH PRVKŮ

- **Slovní hříčky zpravidla lze překládat**, ale překladatel obvykle musí zvolit **kompromis**: zachová slovní hříčku, i když ji třeba trochu pozmění – místo **aliterace** např. využije **rýmu**, takže se v parodických titulech červené knihovny z *A Fair but Frozen Maid* stává *Panna vlnadná, ale chladná* – a **pozmění významy jednotlivých výrazů** tak, aby byl zachován zhruba **smysl výpovědi v originále**.
- **Rozsah těchto změn** také závisí na **rozdílech ve stavbě jazyků**, s nimiž překladatel pracuje. Tak například angličtina na rozdíl od češtiny nemá koncovky, jimiž by vyjádřila, které slovo ke kterému ve větě patří. Takže v ní třeba najdeme větu: *For the next four days he lived a simple and blameless life on thin captain's biscuits*. V češtině bychom museli mluvit buď o *kapitánových dietních* (doslova: hubených) *sucharech*, nebo o *sucharech od toho hubeného kapitána*, ale angličtina nám dá vybrat, jak chceme větu pochopit. Autor textu potom v dovětku uvede věci na pravou míru: *I mean the biscuits were thin, not the captain*. Český překladatel tady nemohl užít dvojznačné konstrukce a proto místo mnohoznačné konstrukce užil mnohoznačného slova: *Celé příští čtyři dny vedl prostý a bohublý život pouze ve společnosti lodních sucharů* (myslím tím opravdové suchary, nikoli členy lodní posádky).

NĚKTERÉ TYPY FUNKČNÍCH SOUVISLOSTÍ FORMY A OBSAHU TEXTOVÝCH PRVKŮ

- V zásadě **slovní hříčky spjaté s jazykovou komikou** můžeme rozdělit na **dva velké okruhy**:
 - u prvního z nich jde jenom o **žertování se slovy, o hru s jazykem**,
 - u druhého typu **se smějeme nejen jazyku, tedy tomu, jak je něco řečeno, ale i tomu, o čem se mluví**, co si dovedeme představit a co nám jako představa připadá směšné.
- **K prvnímu typu**, tedy ke komice skutečně jen jazykové, patří všechny dosud uvedené příklady. A dále:
 - **hra se styly**, třeba **používání odborných termínů** tam, kde se nehodí, nebo **uchopení „nevědeckého“ aktu „vědeckým“ jazykem**: *Spojil svůj horní ret s dolním, vyšpulil je oba vpřed a přitiskl je hebce k jejím rtům pohybem, který je možno vidět u orangutanů, ale nikdy u hrochů.*

NĚKTERÉ TYPY FUNKČNÍCH SOUVISLOSTÍ FORMY A OBSAHU TEXTOVÝCH PRVKŮ

- **komická vlastní jména** – jsou především taková jména, která vznikla z apelativ (běžných slov slovní zásoby, nikoli jmen) a do určité míry si ponechala jejich význam. **Apelativní význam je v nich tedy aktualizován**, je v určitém vztahu k vlastnostem nositele jména (buď ho charakterizuje, nebo naopak jeho vlastnostem odporuje). Překladaťel má v podstatě tři možnosti, jak s takovým komickým jménem naložit:
 1. komické jméno může nechat nepřeložené, v původní podobě. Tento postup se uplatňuje většinou tehdy, činí-li překlad jména nějaké potíže nebo nehraje-li jméno v kontextu příliš důležitou roli (často to bývá jen doprovodný, sekundární zdroj komiky);
 2. jméno přeloží, nahradí ho ekvivalentem domácího jazyka, např. u komické figurky rozverná dáma milující přírodu a venkov je pro českého čtenáře výstižnější jméno *slečna Stračinožková* než poněkud exoticky znějící *Miss Larkspur*;
 3. komické jméno sice přeloží, ale dá domácímu ekvivalentu poněkud cizí podobu. Např. A: *What can I do for you, Mr... er...?* B: *Smith. Wily Smith.* A: *Willy?* B: *Wily.* (Slovo *wily* vypadá v angličtině jako vlastní jméno *Willy*, ale je to přídavné jméno s významem *lživý, úskočný*.) Česky: A: *Co byste potřeboval, pane... ehm...?* B: *Smith. Had Smith.* A: *Had jako Hadley?* B: *Had jako had.*

POUŽITÁ LITERATURA

- EISNER, Pavel. O věcech nepřeložitelných, *Slovo a slovesnost* 2, 1936, s. 230-238.
- HRDLIČKA, Milan: O přeložitelnost. In: *Literární překlad a komunikace*, Praha 2003, s. 89-94.
- KUFNEROVÁ, Zlata: Takzvané věci nepřeložitelné. In: *Překládání a čeština*, Praha 1994, s. 117-123.
- MÜGLOVÁ, Daniela: Překlad slovních hříček. In: *Komunikace, tlumočení, překlad aneb Proč spadla babylonská věž?*, Nitra 2013, s. 242-252.
- POLÁČKOVÁ, Milena: Jazyková komika a překlad. In: *Překládání a čeština*, Praha 1994, s. 117-123.
- VILIKOVSKÝ, Ján: *Překlad jako tvorba*, Praha 2002.